

Julkaisujen vaihdolla luotu tutkimuskirjasto

■ Martti Kahla

Kuluvan vuoden lopussa täyttyy Suomalais-Ugrilaisen Seuran (SUS) ja samalla sen aloitteesta syntyneen tutkimuskirjaston 125. toimintavuosi. Seuran toiminnassa on kirjakokoelman kartuttamisella ja sen käyttövalmiuden kehittämällä ollut alusta pitäen keskeinen asema. Vuosi 2008 merkitsee Suomalais-ugrilaiselle kirjastolle myös siirtymistä jälleen uusiin tiloihin. Seuraavassa esitetään kronologinen katsaus kokoelman vaiheisiin viiden erityyppisen toimintajakson aikana vuosina 1884–2008.

Ensimmäinen jakso

1884–99: *Yksityinen kirjakokoelma vailla vakinaista sijoituspaikkaa ja kirjastoammatillista hoitoa.*

Jo SUS:n johtokunnan ensimmäisessä istunnossa 15.11.1883 esiteltiin joukko ulkomailta saapuneita kirjalahetyksiä ja toivottiin pysyvien kirjanvaihtosuhteiden aloittamista läheisiä tieteenaloja edustavien ulkomaisten sisarjärjestöjen kanssa. Aloitteet otettiin myönteisesti vastaan, ja siten käynnistyivät alusta lähtien lukuisat sekä koti- että ulkomaiset vaihtosuhteet, jotka ensimmäiseen jäsenistöltä saatujen kirjalahjoitusten ohella ovat aina muodostaneet kokoelman lähes ainoan kartuttamistavan. Toiminnassa hyödynnettiin alusta lähtien jo aiemmin Suomessa perustettujen tieteellisten seurojen harjoittamassa ulkomaisessa julkaisujenvaihdossa saatuja kokemuksia.

Kokoelman karttumisesta ja alakohtaisesta muotoutumisesta sekä lainausmääristä ensimmäisten 16 vuoden ajalta on saatavissa varsin niukasti vertailukelpoista tilastotietoa. Pöytäkirjoissa tosin luetellaan lahjoituksina saatujen kirjojen sisältöä ja kappalemääriä sekä yksilö- ja

yhteisölahjoittajien kansallisuuksia, samoin kuin koti- ja ulkomaisia vaihtotarjouksia tai seuran itsensä tekemiä vaihtosuhtealoitteita. Niin ikään kerrotaan seuran kuukausikokousten selostuksissa monesti esimiehen esitelleen saapuneita kirjalahetyksiä ja referoineen joidenkin teosten sisältöä, erityisesti suomen kielen etymologisen tutkimuksen alalta. Kokousten päätteeksi läsnäolijoilla oli mahdollisuus tutustua uusimpiin seuralle saapuneisiin vaihtojulkaisuihin. Eloisan muistinäkymän erään kuukausikokouksen tunnelmasta vuonna 1891 piirtää Maila Talvio teoksessaan *Rukkaset ja kukkaset* seuraavin sanoin: "Suomalais-Ugrilaisen Seuran kokous. Tämä oli tapausten tapaus ja elämysten elämys. Kirjoja – kirjoja minne katsoi, kattoon asti, ja katto oli korkealla. Korokkeella pitkä pöytä ja silläkin kirjoja. Sivupöydilläkin oli kirjoja. Ja näiden ympärillä liikkui oppineita herroja, puhellen keskenään, tai syventyneinä selailemaan kirjoja. Oli juhlallista, melkein kuin jumalanpalvelusta, vaikka aivan toisenlaista kuin kirkossa. Ei kukaan nauranut ääneen, jokainen vaan oli iloisen näköinen. [Joukossa] oli kalpea, tumma, hyvin ylhäisen näköinen herra, itse seuran esimies professori Otto Donner. [...] Täällä olivat myös tohtori Kaarle Krohn, maisteri Yrjö Wichmann, maisteri Heikki Paasonen ja muita."

Seuran vastaanottamien lahja- ja vaihtokirjojen sijoituspaikkaa ei alkuvuosien pöytäkirjoissa kertaakaan mainita; vasta SUS:n vuoden 1895 vuosikertomuksessa asia ilmaistaan seuraavasti: "Jo useina vuosina on Suomalaisen Kirjallisuuden Seura [SKS], samalla kuin se suosiollisesti on antanut kokoushuoneensa Suomalais-ugrilaisen Seuran käytettäväksi, myöskin suonut kirjastohuoneessaan sijan seuran kirjastolle ja kirjavaraille." Tilojen käyttöehdot ja niiden

alkamisajankohta täsmentyivät vasta vuoden 1900 vuosikertomuksessa: "...on Seura useina vuosina, v:sta 1892 alkaen, pitänyt asuntoa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran talossa, jossa se viimeainitun seuran suosiosta ilman vuokramaksua sai sijan kirjastolleen ja kirjavaroilleen kuin myös kokouksilleen aina vuoteen 1895, josta saakka Suomalais-ugrilainen Seura, yhdessä Historiallisen Seuran, Suomen maantieteellisen Seuran ja Societas pro fauna et flora fennica'n kanssa, hallituksen myöntämällä vuotuisella apurahalla samaisesta SKS:n talosta vuokrasi oman huoneiston."

Kuten tunnettua, SKS:n talo Hallituskatu 1:ssä valmistui ja otettiin käyttöön vuonna 1890. Minne SUS:lle saapuneet kirjalähetykset sijoitettiin vuosien 1884 ja 1891 välillä, jäänee näin ollen selvittämättä. Koska vanhimpien tieteellisten seurojemme tiedetään "aina nauttineen avointa vieraanvaraisuutta yliopiston suojissa", on oletettavissa, että SUS:nkin kirjakokoelma oli aluksi voinut sijoittua Alma Materin tiloihin.

Kirjaston hoitoon liittyvistä johtokunnan toimista 1. jakson aikana mainittakoon seuraavat sporadisesti pöytäkirjatut asiat: mainintoja ehdotetuista ja hyväksytyistä koti- ja ulkomaisista julkaisujenvaihtosuhteista: 27 tapausta; mainintoja saapuneista vaihtolähetyksistä ja lahjakirjoista: 43 tapausta; päätöksiä kirjojen sidottamisesta: 2; ehdotus venäläisen kieli-, kansa- ja mytologisen kirjallisuuden luetteloinemiseksi 20.2.1886; päätös seuran kirjastonhoitajan sivutoimisen toimen perustamisesta vuodesta 1891 alkaen ja henkilön valitseminen toimeen – vuosiksi 1895–99 tätä tointa määrättiin hoitamaan kaksi henkilöä.

Vanhimpien tieteellisten seurojemme piirissä syntyi 1890-luvun alussa ajatus oman talon aikaansaamisesta seurojen toimintaa tehostamaan. Hanke ajankohtaistui vuonna 1896, kun Suomen tiedeseuraa vaadittiin muuttamaan sen käytettävänä olleista Helsingin "kansankirjaston" tiloista. Asiasta laaditussa mietinnössä ehdotettiin senaatille erityisen valtuuskunnan asettamista seurojen etujen ajamista varten, ja siihen esitettiin kutsuttavaksi yhdeksän seuraa, joista yksi oli SUS. Mietintö johtikin ripeisiin toimiin siten, että jo syksyllä 1899 Kasarmin-

katu 24:ään oli kohonnut rakennus, Tieteellisten seurain talo ("Pöllölä"), joka 19.8.1899 luovutettiin mainittujen yhdeksän seuran lisäksi myös muiden puhtaasti tieteellisiä tai kirjallisia tarkoituksia varten Helsinkiin vastedes perustettavien seurojen ja yhdistysten käyttöön. Päätöksen mukaan "seurojen kallein omaisuus, niiden kirjastot ja julkaisuvarastot" olisi käytännöllisistä syistä sijoitettava yhteisiin huoneistoihin; eri seurojen kirjastoja ei kuitenkaan saanut yhdistää toisiinsa. Talon hoitoa ja sinne majoittuvien seurojen yhteisiä asioita varten asetettiin Tieteellisten seurain valtuuskunta (TSV), joka edelleenkin toimii samannimisenä seurojen etujen valvojana.

Toinen jakso

1900–31: Tieteellisten seurain valtuuskunnan hallinnon alainen, Suomalais-Ugri-laisen Seuran omistuksessa oleva ja Tieteellisten seurain kirjaston osana Tieteellisten seurain talossa Kasarminkatu 24:ssä toimiva julkinen tieteellinen kirjasto.

Aloittaessaan toimintansa tammikuussa 1900 Tieteellisten seurain kirjasto (TSK) koostui aluksi seitsemän helsinkiläisen tieteellisen seuran kirjakokoelmista. Samanaikaisesti astui virkaansa TSV:n nimittämä kirjastonhoitaja, jonka tehtävänä oli ensisijaisesti lainauksesta huolehtiminen, vaikka hän toimi myös valtuuskunnan ja talon taloudenhoitajana. SUS:n kirjaston hoitamiseen osallistuivat näin ollen sekä seuran valitsemat kaksi sivutoimista seuran toimimiestä (tutkijaa) että valtuuskunnan palkkaama kirjastonhoitaja. Muutamaa vuotta myöhemmin valtuuskunta perusti lisäksi yhden kirjastoamanuenssin toimen ja vuonna 1909 toisen amanuenssin toimen. Valtuuskunnan kirjastonhoitajan vuosipalkkio oli alkuvuosina 3 000 mk ja seuran kirjastonhoitajien 120–150 mk. Seura suoritti lisäksi valtuuskunnan kirjastonhoitajalle vuonna 1902 kertapalkkiona 400 mk SUS:n kirjojen järjestämisestä ja hoidosta. Tarkkaa kuvaa seuran ja valtuuskunnan kirjastonhoitajien keskinäisestä työnjaosta ei niukasta aineistosta ole saatavissa.

SUS:n kirjavarojen siirtäminen uuteen rakennukseen saatiin päätökseen vuoden 1900 alku puoliskolla. Tätä 31 hyllymetriä käsittävää kokoelmaa ryhdyttiin kutsumaan nimellä *Suomalais-ugrilaisen Seuran kirjasto*, ja se sijoitettiin aluksi Pöllölän pohjakerrokseen.

Vuoteen 1913 mennessä seuran kirjakokoelma oli vuoden 1901 määrästä nelinkertaistunut. Kun eräiden muidenkin seurojen kokoelmien kohdalla kehitys oli ollut samaa luokkaa, jouduttiin jo 1920-luvun aikana hankkimaan lisätiloja lähellä sijainneista kiinteistöistä. Vuonna 1927 anottiin valtiovallalta tuloksetta varoja myös lisärakennuksen perustamiseen.

Vaihtojulkaisujen pakkaus- ja lähetyksen menetelmästä jakson aikana ei ole saatavissa tietoja. Vasta vuonna 1909 mainitaan valtuuskunnan asettaneen toisen amanuenssin huolehtimaan ulkomaisista lähetyksistä. Julkaisut toimitettiin edullisina laatikkolähetyksinä niihin maihin, joissa oli toiminnassa kansallinen vaihtokeskus. Muuten koko vaihtolähetystoimi oli vielä jatkuvasti tuntuviissa taloudellisissa vaikeuksissa, minkä vuoksi vaihtoon osallistuvat seurat joutuivat osallistumaan postituskustannuksiin.

Tilanpuutteen jatkuvasti pahentuessa valtuuskunta uusi vuonna 1930 lisärakennusta koskevan anomuksensa. Asia sai kuitenkin uuden käänteen toukokuussa 1931, kun opetusministeriö (OPM) ilmoitti lisärakennuksen hankkimisen asemesta Säätytalon luovuttamisesta tieteellisille seuroille saman vuoden elokuussa uuden eduskuntatalon valmistuttua. Ratkaisua pidettiin tuolloin "suorastaan käännteentekevänä tieteellisten seurojen tulevalle toiminnalle".

Ensimmäinen maininta SUS:n sarjakirjallisuuden luetteloinnista on vuodelta 1920, jolloin seura myönsi TSV:lle 1 000 mk jo vuonna 1915 aloitetun luetteloinnin jatkamiseen. Koko TSK:n kokoelmien kortistoluettelo valmistui vuonna 1926, mutta sen suunniteltu painatus raukesi varojen puutteeseen. Samoihin aikoihin syntyi Helsingin yliopiston kirjaston aloite tieteellisten kirjastojen vuosilisäluettelon aikaansaamiseksi. Sen toteutus siirtyi kuitenkin seuraavalle vuosikymmenelle.

Kolmas jakso

1932–79: Tieteellisten seurain valtuuskunnan hallinnon alainen, Suomalais-Ugrialaisen Seuran omistuksessa oleva ja Tieteellisten seurain kirjaston osana Tieteellisten seurain talossa Snellmaninkatu 9–11:ssä toimiva julkinen tieteellinen kirjasto.

Kokoelmien siirto Säätytaloon, jonka nimi muutettiin Tieteellisten seurain taloksi, käynnistyi elokuun lopulla 1931 ja kesti runsaat viisi viikkoa. Kunkin seuran kirjavarat pidettiin vanhaan tapaan erillään itsenäisinä kokoelmina, ja kausijulkaisujen hyllyjärjestys säilyi niin ikään ennallaan: paikkajärjestys määräytyi painatteen julkaisumaan, painopaikan ja julkaisijayhteisön mukaan.

Jaksolle osuivat 2. maailmansodan vuodet. Jo talvisodan aikana kirjasto jouduttiin ajoittain pitämään kiinni, osaksi työvoimapulan ja tärkeimpien kokoelmien evakuoinnin vuoksi. SUS:n kokoelmista siirrettiin turvaan ensimmäisenä Fellmanin Laponica-kokoelma. Neljä päivää ennen vuoden 1944 helmikuun pommituksia päätettiin laajentaa siirtoja tuntuvasti: myös SUS lähetti maaliskuussa turvaan 55 laatikkoa, mm. Porkkalan alueelle, mistä ne palautettiin heti välirauhan tultua voimaan syyskuussa 1944.

Kirjaston lainauspalvelu oli keskeytyksissä sotasyällisysoikeudenkäynnin ajan vuoden 1945 marraskuusta lähtien usean kuukauden ajan; osa henkilökunnasta sai silti tuolloinkin poliisin luvalla työskennellä talossa.

SUS:n kirjasto sijoitettiin 1947 kokonaisuudessaan Tieteellisten seurain talon pohjakerroksen huoneeseen 8; tässä kerroksessa sijaitivat kaikkien muidenkin seurojen kirjastot. Vuonna 1966 seuran kirjasto siirrettiin huoneisiin 6 ja 7 ja lopulta vuosiksi 1977–88 kellarikerrokseen julkaisuvarastolta tyhjentyneisiin tiloihin.

1950–60-lukujen työtilanne TSK:ssa mahdollisti myös SUK:n sarjajulkaisuissa ilmenneiden lukuisten puutosten karhuamiskampanjan: keskeiset fennougristiset periodikanimekkeet pystyttiin täydentämään lähes aukottomiksi.

SUS:n samoin kuin muidenkin seurojen kirjavarojen kartuntatietoja ryhdyttiin 1930-luvun

alussa toimittamaan "Suomen tieteellisten kirjastojen lisäluetteloon", jonka keräilykeskukseksi ja julkaisijana toimi Helsingin yliopiston kirjasto. Vuonna 1954 käynnistettiin TSK:n virkatyönä SUS:n erillisteosten luokitus sekä aakkosellisen ja systemaattisen kortistoluettelon laatiminen. 1950-luvun loppuun mennessä oli saatu aikaan lähes kaikkien TSK:n kokoelmien sarjajulkaisujen A4-muotoiset monisteluettelot, ja 1961 ilmestyi myös 97-sivuinen monisteluettelo SUS:n kirjastossa olevista ulkomaisista sarjajulkaisuista. Tämän luettelon rinnalla käytettiin lainauspalvelussa kortistomuotoista periodikaluettoa.

Tieteellisten seurain kirjaston toiminnan lakkauttamiseen päättynyt monivaiheinen, hitaasti edennyt suunnittelutyö alkoi vuoden 1963 lopulla, jolloin opetusministeriön asettaman Säätytalotoimikunnan työ käynnistyi. Toimikunta päätyi ehdottamaan mm. TSK:n muuttamista valtion laitokseksi, TSV:n korvaamista TSK:n neuvottelukunnalla sekä TSK:n vaihtokeskustoiminnan laajentamista. Vuonna 1966 valmistuneen toimikunnan mietinnön pohjalta OPM laati asetusluonnoksen TSK:n muuttamisesta valtion laitokseksi, mutta asetusta ei annettu eivätkä toimikunnan ehdotukset johtaneet tulokseen. Kuitenkin ministeriö määräsi kirjelmillään vuonna 1968 kirjaston toimimaan julkaisujen kansainvälistä vaihtoa koskevassa yleissopimuksessa (Ulkovaltojen kanssa tehdyt sopimukset 1967:36) tarkoitettuna kansallisena vaihtokeskuksena.

Tämän jälkeen TSV esitti vuonna 1971 OPM:lle, että TSK:sta muodostettaisiin Suomen akatemian yhteydessä toimiva valtion laitos. Tämäkään esitys ei saanut lausunnonantajilta riittävää kannatusta eikä johtanut toimenpiteisiin. Seuraavana siirtona OPM asetti vuonna 1972 toimikunnan, jonka tärkeimmäksi tehtäväksi tuli laatia ehdotus TSK:n kokoelmien sijoittamisesta muihin tieteellisiin kirjastoihin. Lisäksi sen tuli tehdä ehdotus kansainvälisen julkaisujenvaihdon järjestämisestä TSK:n toiminnan lakkaamisen jälkeen sekä laitoksen henkilökunnan aseman järjestämisestä. Toimikunta otti työnimekseen TSK:n uudelleenjärjes-

telytoimikunta, joka luovutti mietintönsä vajaan 15 kuukauden työn jälkeen OPM:lle 29.1.1974.

Ministeriön tavoitteena oli tässä vaiheessa Tieteellisten seurain talon vapauttaminen kirjastotoiminnoista rakennuksen kantokyvyn rajallisuuden sekä muunkin tilankäytön soveltuvuuden takia. Lisäksi oli tiedostettu talon rakennusteellinen arvo ja maantieteellisesti edullinen sijainti valtion edustustilojen lisätarpeiden kannalta. Toimikunnan työskentelyn alkuvaiheessa kirjastojaan vaalivien seurojen ja TSV:n näköalat tuntuivat lohduttomilta ja positiiviset ratkaisumallit olemattomilta.

Lääketieteellisten seurojen kirjakokoelmat oli jo vuonna 1966 siirretty lääketieteelliseen keskuskirjastoon. Kun yleistieteellisten akatemioiden sekä luonnontieteellisten seurojen kirjastot nyt ehdotettiin pääosin sijoitettaviksi Helsingin yliopiston kirjastoon tai sen luonnontieteelliseen osastoon, SUS jäi neljän muun puhtaasti humanistisia tieteitä edustavan seuran kanssa erityisryhmään puolustamaan kirjastojensa säilymistä edelleen yhtenäisinä kokonaisuuksina. Toimikunnan mietinnössä SUS:n fennougristiinen ja sen lähitieteiden kirjallisuus ehdotettiin sijoitettavaksi perustettavaan fenno-ugristiikan keskuskirjastoon.

Tammikuussa 1974 päivätyn mietinnön esitykset eivät kuitenkaan osoittautuneet SUS:n osalta toteuttamiskelpoiseksi aivan lähitulevaisuudessa, koska osapuolet pitivät tarpeellisena ensin selvittää vasta perustamisvaiheessa olevan Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen (KTK) soveltuvuus ja valmius SUS:n kirjavarojen vastaanottamiseen ja pysyvään sijoittamiseen. OPM alisti toimikunnan mietintöön sisältyneet esitykset laajaan lausuntokierrokseen (50 lausunnonantajaa). Tiedeakatemit ja viisi humanistista seuraa pitivät 1974–77 neljä neuvottelukokousta kirjavarojensa tulevaisuudesta ja esittivät ministeriölle TSV:n välityksellä tai suoraan käsityksensä tarvittavista toimenpiteistä. SUS:n kirjelmässä OPM:lle 28.2.1975 tähdennetään, että "olisi vältämätöntä sijoittaa seuramme kirjaston pääosa uuteen tutkimuskeskukseen, mikäli Tieteellisten seurain kirjasto puretaan". Ministeriön myönteinen kanta esitykseen sisältyi 20.4.1978

päivätyyn kirjelmään; valtioneuvoston päätöksestä, jolla "SUS:n kirjasto luovutetaan kotimaisten kielten tutkimuskeskukselle ja sijoitetaan tarkoitusta varten hankittaviin tiloihin", tiedotettiin 28.6. Ministeriö edellytti samalla, että "kirjasto jatkaa tutkimuskeskuksen alaisena toimintaa kaikille avoimena julkisena kirjastona ja että kirjaston kartuttamiseen vastaisuudessaakin käytetään SUS:n julkaisujen vaihdolla saatavaa aineistoa". Lisäksi edellytettiin, että SUS:n kirjavarat luovutettiin korvauksetta valtion omaisuudeksi.

SUS:n kirjaston siirryttyä 1.9.1979 Suomen valtion omaisuudeksi laadittiin tutkimuskeskuksen ja seuran välillä sopimus kokoelman tulevasta hoidosta. Kirjaston luovutuskokous pidettiin Säätytalossa 4.9.; kokouksen pöytäkirjassa muun muassa todetaan, että kirjaston hoitamista varten on KKTK:een perustettu 1.9. lukien kirjastonhoitajan ylimääräinen toimi ja että siirtyvä kirjasto säilytetään erillisenä kokoelmana Säätytalossa mahdollisimman pitkään. Kirjaston nimeksi päätettiin KKTK:n esityksestä ehdottaa Suomalais-ugrilainen kirjasto (SUK).

Neljäs jakso

1980–88: *Kotimaisten kielten tutkimuskeskukseen kuuluva, Säätytalossa Snellmaninkatu 9–11:ssä toimiva valtion julkinen tieteellinen kirjasto.*

Kirjaston toiminta Säätytalon pohjakerroksessa jatkui kehysorganisaation vaihtumisen jälkeenkin entisin muodoin, mutta KKTK:n palkkaaman henkilökunnan hoitamana; yleisölle kirjasto pidettiin avoimena arkisin klo 12–14. Vaihtona saapuneen kirjallisuuden esittelyä SUS:n kuukausikokouksissa jouduttiin asteittain supistamaan jakson loppupuolella, kun seuran kokouksia oli Säätytalon peruskorjausten takia ryhdyttävä järjestämään muissa tiloissa. Tästä lähes sadan vuoden pituisesta kirjallisuuden esittelyperinteestä kokouksissa oli lopullisesti luovuttava kirjaston siirryttyä Säätytalosta vuonna 1988.

Viides jakso

1989–2008: *Kotimaisten kielten tutkimuskeskukseen kuuluva, Sörnäisten rantatie 25:ssä toimiva valtion julkinen tieteellinen kirjasto.*

SUK:n muutto elokuussa 1988 KKTK:n uusiin toimitiloihin Sörnäisiin merkitsi kirjastolle uuden, siihenastisia olosuhteita tuntuvasti paremman toimintaedellytysten syntymistä kokoelman ajantasaistamiselle ja sen käytön tehostamiselle. Ensimmäistä kertaa kirjavarat voitiin sijoittaa uusiin kompaktihyllyihin, jotka tarjosivat asiakkaille kirjaston avokäyttömahdollisuudet. Kirjastoa ryhdyttiin pitämään yleisölle avoimena lähes koko laitoksen virastotyöajan. OPM:n perustaman kirjastoammatillisen toimen lisäksi KKTK on koko jakson ajan auliisti turvannut kirjastolle sen työmäärän edellyttämän lisätyövoiman, mikä on turvannut sekä taannehtivan että ajankohtaisen luetteloinnin. Jakson aikana onkin pystytty nopeasti ja tehokkaasti sisällyttämään mm. koko laaja monikielinen erillisteosten kokoelma Helka-tietokantaan. 2000-lukua on leimannut sähköisten aineistojen kasvu, kirjasto on mukana tietojärjestelmien integroinnissa ja laitekannan kasvattamisessa.

SUK:n kokoelmien kartunnasta ja lainauksesta 123 vuoden ajalta ei voi esittää yhtenäistä kattavaa tilastokatsausta, koska varsinkin toiminnan ensimmäisinä vuosikymmeninä tilastointi näyttää olleen sattumanvaraista ja epäluotettavaa tai etenkin sotavuosina puuttuneen kokonaan. Eri jaksoina noudatetut tilastointiperiaatteet eivät aina ole keskenään yhteismittaisia ja vertailukelpoisia. Alla esitettävät tilastonumerot ovat näin ollen vain suuntaa-antavia.

I. SUS:n vaihtosuhteiden lukumäärä

1898	62
1911	96
1933	90
1948	69
1958	105
1968	209
1978	240
1983	288
2005	184

II. Kokoelman kartunta nidoksina

(keskimäärin nidosityksikköä vuodessa)

1892–99	207
1901–31	319
1932–79	1 435
1980–88	1 646
1989–95	1 072

III. Kokoelman kartunta hyllymetreinä

(keskimäärin metriä vuodessa)

1956–79	20
1980–88	24
1989–2007	16

IV. Kokoelman laajuus nidoksina

1899	2 177
2007	70 993

V. Kokoelman laajuus hyllymetreinä

1899	31
1913	123
1930	145
1949	220
1959	332
1979	726
2007	1 385

VI. Kokoelman lainaus (keskimäärin lainoja vuodessa)

1906–31	45
1932–79	50
1980–88	548
1989–94	780
1995–2007	6 147

Tulevaisuuden kynnyksellä

Kotimaisten kielten tutkimuskeskukseen kuuluva Kaisaniemessä Vuorikatu 24:ssä toimiva valtion julkinen tieteellinen kirjasto.

Tutkimuskeskuksen siirryttyä syksyllä 2008 Kaisaniemessä sijaitseviin uusiin toimitiloihin on ajankohtaista arvioida myös SUK:n lähitulevaisuuden näköaloja kokoelman kehysorganisaation tarkoituksenmukaisuuden, kirjaston maantieteellisen sijainnin ja käyttäjäkunnan sekä lainausfrekvenssin kannalta, samoin kuin myös aineiston alakohtaisen koostumuksen ja hankintatavan sekä yksikön henkilöstöressurssien näkökulmasta.

Tarkasteltaessa jälkikäteen TSK:n lopettamiseen johtaneen projektin kulkua ja lopputulosta on todettava, että vuosina 1963–78 toteutettu uudelleenjärjestely tuotti julkaisijayhteisö SUS:n ja koko fennougristiikan tieteenalan tavoitteiden kannalta hyvän lopputuloksen, joka suurelta osin perustui OPM:n positiiviseen suhtautumiseen seuran esittämiin näkökohtiin alan erikoiskirjaston kokonaisuuden säilyttämiseksi. Lukuisissa neuvotteluissa päästiin tuolloin yhteisymmärrykseen siitä, että fennougristiikka ja siihen osana kuuluva fennistiikka lomittuvat tavoitteiltaan, tutkimusmenetelmiltään ja julkaisutoimintansa sisällön puolesta niin läheisesti keskenään, että vuonna 1975 perustettu KKTK todettiin luontevimmaksi tämän tieteenalan keskuskirjaston sijoituspaikaksi. Jo tuolloin tähdennettiin erityisesti Kotikielen Seuran, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ja SUS:n perinteistä ja läheistä vuorovaikutusta ja yhteistyötä julkaisu- ja kirjastotoiminnassa, mm. SUS:n useina 1920–50-lukujen vuosina aikakauslehti *Virittäjälle* myöntämää tuntuvaa painatustukea. Useat kansallisten lingvististen tieteidemme tutkijat ovat ansioituneet sekä fennougristiikan että fennistiikan alalla. Fennistiikan tutkimustuloksia onkin ilmestynyt SUS:n julkaisuissa ja toisaalta fennougristien töitä *Virittäjässä*; KKTK:n julkaisuluettelon (2008) 147 teokseen sisältyy 39 fennougristiikkaan liittyvää nimekettä. Vuodesta 1902 alkaen on SUS:n ja Kotikielen Seuran yhteisesti asettama valiokunta myöntänyt vuosittain SUS:n rahastojen korkovaroista apurahoja "suomenkielen ja suomensukuisten kielten tutkimuksen kannattamiseksi"; viimeksi nämä seurat palkitsivat yhdessä lähialojen väitöskirjoja maaliskuussa 2008.

Kirjaston maantieteellinen sijainti paranee merkittävästi KKTK:n siirryttyä Kaisaniemeen, lähelle Helsingin yliopistoa (HY) ja sen keskustakampuksen kirjastoja; lähimmät alakohtaiset naapurit tulevat olemaan suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen ja suomen kielen laitoksen kirjastot, Kansalliskirjasto ja Slaavilainen kirjasto sekä opiskelijakirjasto.

SUK:n ja tutkimusarkisto Suomen suvun yhteisen käyttäjäkunnan suurin lainaajaryhmä

oli vuonna 2007 HY:n humanistisen tiedekunnan opiskelijat (33,1 %), toiseksi suurin KKTK:n henkilöstö (28,3 %) ja kolmanneksi HY:n humanistisen tiedekunnan opettajat ja tutkijat (8,2 %). Lainaajakunta on kansainvälistä. Lainojen määrän (2007 12 500 lainaa ja uusintaa) on syytä olettaa kasvavan uuden edullisen sijainnin ansiosta.

SUK:n laajuus nidosityksikköinä oli vuoden 2007 päättyessä 70 993. Kokoelman erillisteosten luokitusjärjestelmä käsittää 20 osastoa, joista tärkeimmät liittyvät kiinteästi suomalais-ugrilaiseen ja yleiseen kielitieteeseen, kansatieteeseen, arkeologiaan, maantieteeseen, antropologiaan, uskontotieteeseen, kansanrunouteen, historiaan jne. Kun näihin osastoihin on monesti saatu täydennyksiä mm. fennistitutkijoiden kuolinpesien laajoista kirjalahjoituksista, kokoelmaa voi pitää myös lähes täydellisenä lingvistisenä Fennica-kirjastona. Säännöllisesti saapuvia aikakausjulkaisuja tuli vuonna 2008 420 nimikettä, joista suurin osa edustaa samoja keskeisiä tutkimusaloja kuin yllä mainitut erillisteosten osastot.

Suomalais-Ugrilaisen Seuran julkaisutuotannolla on seuran koko toiminta-ajan ollut kansainvälisesti hyvä maine ja laaja vaihtokysyntä. Nykyisin noin 90 % maailmassa ilmestyvistä fennougristiikan aikakausjulkaisuista saadaan hankituksi kirjastoon vaihtamalla tukeutumalla nykyiseen kolmikantajärjestelmään: SUS (julkaisija) – Tieteellisen kirjallisuuden vaihtokeskus (TKV; julkaisujen lähetyt ja vastineen vastaan-

otto) – KKTK (sijoituskirjasto, jolla tieteenalan tuntemus). Mahdollisuutta tulee edelleenkin hyödyntää ja kehittää koko maan fennougristisen tutkimuksen tarpeisiin. Vuonna 1979 perustettu TKV, joka nykyisin välittää ulkomaista tutkimuskirjallisuutta jo noin 120 kotimaiselle kirjastolle, on lähes 30-vuotisen toimintakautensa aikana hoitanut SUS:n julkaisuilla harjoitettavan vaihdon erinomaisin tuloksin.

Huomiotta ei tule jättää sitä taustatukea, jonka SUK:n henkilökunta (kolme vakinaista kirjastoammattillista tointa) saa KKTK:n tutkijoilta saapuvan kielitieteellisen aineiston valinta-, luokitus-, neuvonta- ym. käytännön kysymyksissä. SUK:n joutuminen jonkin muun kehysorganisaation alaisuuteen, esim. suuren tieteellisen yleiskirjaston yhteyteen, ja mahdollisesti jääminen vaille avohyllyjärjestelmää, merkitsisi käyttäjien kannalta jo saavutetun hyvän palvelutason heikennystä.

Lähteet

- Suomalais-Ugrilaisen Seuran pöytäkirjat ja toimintakertomukset.
Gunvor Kerkkonen: *Tieteellisten seurain valtuuskunta ja kirjasto 1899–1949*. Helsinki 1949.
Tieteellisten seurain kirjaston uudelleenjärjestelytoimikunnan mietintö. (Komiteanmietintö 1974:12). Helsinki 1974.
Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen tiedotteet.
Tieteellisen kirjallisuuden vaihtokeskuksen tiedotteet.

Kirjoittaja on filosofian tohtori (h.c.).